

Zbiór Ignacego Kapicy Milewskiego – „Kapicjana”

1. Kim był Ignacy Kapica Milewski?

Ignacy Wawrzyniec Hiacynt Kapica Milewski urodził się 15 sierpnia 1763 r. we wsi Rzędziany¹. Rodzicami jego byli Dominik Kapica, drobny szlachcic podlaski i Marianna z domu Makowska, córka Jana Makowskiego i Teresy Milewskiej. Z testamentu, jaki zostawił Dominik dowiadujemy się, iż Ignacy posiadał liczne rodzeństwo – pięciu braci oraz jedną siostrę. Ojciec Kapicy był niezamożnym szlachcicem, ale zapewnił swoim dzieciom staranne wykształcenie, dwaj jego synowie ukończyli szkołę wojskową, jeden uczęszczał do seminarium duchownego. Ignacy, głównie dzięki wsparciu finansowemu ojca, zdobył zawód archiwisty.

Początki działalności Ignacego wiążą się ze stworzeniem rodowodu własnej rodziny. W 1785 r. Kapica sporządził tablicę genealogiczną swego rodu, korzystając ze wszystkich dostępnych mu dokumentów, dotyczących się rodu Kapiców. Nieznane są niestety początki edukacji archiwisty brańskiego. Należy przyjąć za Glogerem, że Ignacy mógł uczęszczać do szkoły parafialnej w Tykocinie, a później do kolegium pijarów w Łomży². Około 1785 r. ukończył edukację formalną i otrzymał posadę pracownika kancelarii sądu grodzkiego w Brańsku. Początkowo sprawował funkcję niższego członka palestry (był jednym ze skrybów), później otrzymał posadę archiwisty, czyli urzędnika będącego odpowiedzialnym

---

¹ Zob. W. Jarmolik, *Kiedy urodził się Ignacy Kapica Milewski?* „Białostoczczyzna”, 3:1991, s. 37. Zygmunt Gloger, w pierwszym wydaniu Herbarza Kapicy, za datę urodzin archiwisty przyjął 1740 r., ten błąd faktograficzny został w późniejszych latach przez niego poprawiony; zob. także, *Dawna ziemia bielska i jej cząstkowa szlachta*, Warszawa 1873, s. 12.

² Zob. Z. Gloger, *Wstęp*, [w:] *Herbarz Ignacego Kapicy Milewskiego* (dopełnienie Nieściekiego), Kraków 1870 (wydanie z rękopisu), s. XI.

za akta znajdujące się w archiwum brańskim. Koniec lat osiemdziesiątych XVIII w. okazał się dla Kapicy bardzo pracowity, bowiem jako pracownik przy sądzie grodzkim ziemi bielskiej otrzymał propozycję od Franciszka Piotra Potockiego (1754–1829)³ stworzenia archiwum w Boćkach. Praca Kapicy miała polegać na kopiowaniu akt sądowych podlaskich i wschodnio-mazowieckich w celu stworzenia prywatnego zbioru wypisów z ksiąg sądowych dla Potockiego. Kapica propozycję przyjął, skutkiem czego przez wiele lat sporządzał odpisy ksiąg sądowych z archiwów Podlasia i północno-wschodniego Mazowsza, tzn. z: Brańska, Goniądza, Drohiczyzna, Mielnika, Łomży, Suraza, Tykocina, Wizny oraz Zambrowa⁴.

Po trzecim rozbiornie, gdy Podlasie znalazło się w rękach pruskich, Kapica objął urząd archiwisty brańskiego w miejsce usuniętego Klemensa Brzozowskiego⁵. Kapica otrzymał tytuł regenta, czyli kierownika kancelarii, archiwum w Brańsku, a władze pruskie przekazały mu całkowitą władzę nad tym urzędem. Około 1790 r. archiwista wprowadził się do domu swego ucznia w Brzeźnicy⁶ – Walentego Śliwowskiego. Pobyt w Brzeźnicy zaowocował licznymi efektami badawczymi. Tutaj udało się Kapicy sporządzić większość kopii, które posłużyły następnie do prac nad *Herbarzem*⁷. Z Brzeźnicy archiwista codziennie dojeżdżał do miejsca pracy w Brańsku. Bardzo dbał o archiwum. Dzięki wykonywanej z ogromną starannością pracy nad wypisami oraz głębokiej wiedzy na temat podlaskich archiwaliów, Kapica zdobył duże uznanie wśród społeczeństwa. Działalność jego to nie tylko prace związane z tworzeniem prywatnego archiwum w Boćkach, wspierał także opracowanie dokumentów dotyczących miasta Tykocina oraz tamtejszego kościoła. Współpracował w tym celu z Mateuszem Łowickim, superiorem Seminarium OO. Misjonarzy w Tykocinie. Około 1799 r. opracował katalog tamtejszej biblioteki. Według Glogera każdy z dokumentów znajdujących się

³ Franciszek Piotr Potocki h. Piława, starosta szczyrzecki, właściciel Białołówki, Rosi, Tykocina i Tyczyna, poseł na sejm z ziemi mielnickiej, był ostatnim ambasadorem Rzeczypospolitej w Turcji; zob. M. Czeppe, *Potocki Franciszek Piotr h. Piława (1745–1829) starosta szczyrzecki*, [w:] PSB, t. 28, s. 127–132.

⁴ Zob. W. Dworzaczek, *Kapica Milewski Ignacy Wawrzyniec (ok. 1740–1817)*, [w:] PBS, t. 11, s. 628.

⁵ Zob. R. Suchowierski, *Ignacy Kapica Milewski – archiwista i heraldyk*, „Białostocki Informator Kulturalny”, 10:1979, s. 13.

⁶ Brzeźnica – wieś w guberni grodzieńskiej, w ziemi bielskiej, zob. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. I, red. B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1880–1904 (dalej cyt.: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...*), s. 412.

⁷ Zob. *Herbarz Ignacego Kapicy Milewskiego* (dopełnienie Niesieckiego), Kraków 1870 (wydanie z rękopisu).

w bibliotece tykocińskiej nosił podpis archiwisty. Kapica zmarł na gruźlicę 6 stycznia 1817 r. w Brzeźnicy; został pochowany na cmentarzu przy kościele parafialnym w Brańsku, nie pozostawiając testamentu. Ignacy Kapica Milewski był „wybitnym poprzednikiem Zygmunta Glogera”⁸. Nic więc dziwnego, że ten sam Zygmunt Gloger, którego zasługi dla poznania dziejów Podlasia i Mazowsza są powszechnie uznane, wykazał się daleko posuniętą dbałością w upamiętnianiu innego pasjonata zajmującego się dziejami Podlasia – Ignacego Kapicy Milewskiego.

2. Spuścizna archiwisty brańskiego

Spuścizna Ignacego Kapicy Milewskiego jest pokaźna i wywołuje uzasadniony podziw dla jego dzieła. Wśród najważniejszych dokonań Kapicy trzeba wyróżnić *Herbarz (dopełnienie Niesieckiego)* oraz „Kapicjana”. Oczywiście, oprócz tych dwóch monumentalnych, ocalałych dzieł, Kapica tworzył również pomniejszych prace, których poznanie współczesnemu badaczowi nie jest dane. *Herbarz* to wykaz wiadomości, które zostały zaczerpnięte z wykonywanych przez Kapicę wypisów. *Herbarz*, którego pełny tytuł brzmi *Herbarz Ignacego Kapicy Milewskiego (dopełnienie Niesieckiego)*, został wydany dopiero w 1870 roku dzięki staraniom Zygmunta Glogera przez Bibliotekę XX. Czartoryskich w Sieniawie. Dzieło to stanowi pewnego rodzaju udoskonalenie i unowocześnienie herbarzy, przewodników heraldycznych oraz tablic genealogicznych powstałych do tej pory. Wyróżniają ten dokument nieznaną dotąd informację, dotyczące się szczególnie podlaskiej i mazowieckiej drobnej szlachty. Kapica tworząc *Herbarz*, miał na celu uzupełnienie wielkiego dzieła Kaspra Niesieckiego⁹. Uzupełnienia poczynione przez Kapicę przede wszystkim obejmują dokumenty i materiały dotyczące szlachty podlaskiej i mazowieckiej, pomijają zaś informacje o historii herbów lub ich genealogii. Jednak dla pełnego zrozumienia i możliwości dokładnej analizy do każdej rodziny heraldyk załączył używany przez nią herb. *Herbarz* składa się z 322 kart i zawiera zapisy dotyczące 640 rodzin szlacheckich podlaskich i mazowieckich, zapisy te zostały ułożone w porządku alfabetycznym, według nazwisk szlacheckich. Kapica, wspie-

---

⁸ Zob. W. Jarmolik, *O Ignacym Kapicy Milewskim (1768–1817)*, „Ziemia Brańska”, 1:1989, s. 59.

⁹ *Korony polskiej przy złotej wolności starożytnymi wszystkich kathedr, prowincji, rycerstwa klejnotami (...) ozdobionej*, t. I–III, Lwów 1728.

rając stan społeczny, z którego się wywodził, dokonał dla niego przeglądu wszystkich dostępnych mu dokumentów rodowych i heraldycznych.

Marzeniem Kapicy było, aby dzieło heraldyczne wydało Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, jednak za jego życia pracy owej nie wydano. Po śmierci archiwisty *Herbarzem* zajął się Walenty Śliwowski, który przekazał spuściznę swego nauczyciela własnemu dziedzicowi – Ferdynandowi. Późniejsze losy *Herbarza* były bardzo zawile. W 1835 r. został sprzedany Józefowi Kaczanowskiemu, który wraz z Janem Glücksbergiem założył w Warszawie biuro informacyjne sprawujące także funkcję instytucji zajmującej się uwierzytelnianiem szlachectwa. W tym momencie spełniło się główne założenie Kapicy, który tworząc *Herbarz* pragnął, aby służył on potomnym. Dalsze losy jego dzieła są dość zaskakujące: od Kaczanowskiego zakupił je do swego bogatego księgozbioru Józef Ignacy Kraszewski. W jego zbiorach *Herbarz* odkrył w 1869 r. książkę Władysław Czartoryski¹⁰ i umieścił go w bibliotece sieniawskiej. Dzięki usilnym staraniom Zygmunta Glogera dzieło Kapicy ukazało się drukiem w 1870r., w drukarni Wincentego Kirchmayera w Krakowie ze słowem wstępnym największego badacza ziem podlaskich – Glogera. Zasługi poczynione przez „pana na Jeżewie” są dla historii *Herbarza* nieocenione.

3. Historia Zbioru Ignacego Kapicy Milewskiego

Zbiór Ignacego Kapicy Milewskiego – „Kapicjana” obecnie jest podzielony na dwie części, tworząc zasób Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie¹¹ oraz Archiwum Państwowego w Krakowie¹², Oddział na Wawelu¹³, gdzie znajduje się w Zbiorze Zygmunta Glogera¹⁴. Wypisy sporządzone przez Kapicę Milewskiego nazywane są przez badaczy „Kapicjanami”. Ze względu na obecne miejsce przechowywania, przez autorkę niniejszego artykułu nazwane zostały odpowiednio:

---

¹⁰ Władysław Czartoryski, syn Adama Jerzego i Anny z Sapiechów, od wczesnych lat był zaangażowany w działalność polityczną na rzecz niepodległości Rzeczypospolitej. Wypełniając obowiązek nakazany testamentem ojca, założył w 1878 r. Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie, które miało słać rozproszony po całym kraju zasób puławski. Powiększył zbiory muzeum także o inne prywatne kolekcje; zob. M. Kukiel, *Czartoryski Władysław, książę (1828–1894)*, [w:] PSB, t. 4, s. 300–303.

¹¹ Dalej cyt.: AGAD.

¹² Dalej cyt.: APK.

¹³ Dalej cyt.: APKW.

¹⁴ Dalej cyt.: ZZG.

„Kapicjanami warszawskimi” oraz „krakowskimi”. Wypisy z ksiąg ziemskich i grodzkich podlaskich i mazowieckich mają bogatą historię. Początek prac nad „Kapicjanami” datuje się na koniec XVIII w., kiedy to Franciszek Piotr Potocki zlecił Kapicy odpłatne wykonywanie kwerend z archiwów podlaskich i północno-mazowieckich. Koniec XVIII w. był trudnym okresem w historii Rzeczypospolitej: niepewność co do przyszłości bytu państwowego, spowodowana przez kolejne rozbiory i obawy przed państwami zaborczymi wywołały projekt stworzenia prywatnego archiwum Potockiego, które, w przypadku wystąpienia zagrożenia dla oryginalnych ksiąg sądowych, pełniłoby funkcję zastępczą. Obawy ostatniego ambasadora Rzeczypospolitej w Turcji przed całkowitym zniszczeniem spuścizny sądowej podlaskiej i mazowieckiej były jak najbardziej słuszne. Jak pokazuje historia podlaskich ksiąg sądowych – większa ich część zaginęła najpierw podczas rozbiorów, kiedy archiwa podlaskie znalazły się pod obcą administracją, dalszych zaś poważnych zniszczeń dokonały podczas drugiej wojny światowej. Ignacy Kapica rozumiał nadchodzące zagrożenie w stosunku do spuścizny aktowej podlaskiej i mazowieckiej, dlatego też pomysł powołania i sfinansowania archiwum boćkowskiego uznał za bardzo szczęśliwy. Nie znamy dokładnie zamiarów Piotra Potockiego, jednak stwierdzenie, że efekty jego starań okazały się pozytywne, nie pozostawia żadnych wątpliwości. Kapica przez wiele lat, tworzył wraz ze swoimi pracownikami odpisy; jego własna praca polegała głównie na nadzorowaniu i kierowaniu działaniami zatrudnionych przez niego kopistów.

Zarówno „Kapicjana krakowskie”, jaki i „warszawskie” posiadają odmienną historię. „Kapicjana”, które aktualnie znajdują się w AGAD, wcześniej należały do rodu Potockich. Odpisy znajdujące się w posiadaniu starosty szczyrzeckiego, a następnie jego sukcesorów, stały się częścią zasobu archiwum roskiego. Cały zasób archiwum roskiego, wraz z „Kapicjanami” uporządkował w latach 1906–1911 archiwista Potockich – Alfred Kublicki Piottuch¹⁵. W pracy nad zasobem archiwalnym szczególną uwagę zwrócił na „Kapicjana”, porządkując wypisy według układu chronologicznego i umieszczając je w sześćdziesięciu trzech pudłach. W 1892 r. (kiedy Adam Branicki odziedziczył dobra po Stefanie Potockim) archiwum roskie tytułem sukcesji przeszło pod władanie ro-

---

¹⁵ Zob. A. Kamiński, *Kublicki Piottuch Alfred Feliks Władysław (1861–1945)*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich*, t. I: 1918–1984, red. nauk. M. Bielińska, I. Janosz-Biskupowa, Warszawa–Łódź 1988, s. 118–119. Podczas pierwszej wojny światowej swoją działalność zawodową związał z Branickimi, uczestniczył w pracach przeniesienia zasobu do Wilanowa. Stworzył szczegółowy inwentarz zbiorów wilanowskich.

du Branickich i w latach 1918–1939 zostało przewiezione do Wilanowa. Po drugiej wojnie światowej zbiory znajdujące się w Wilanowie, w tym także „Kapicjana”, zostały przewiezione do AGAD.

Historia „Kapicjanów krakowskich” jest różna od dziejów wypisów znajdujących się w Warszawie. Jak twierdzi Franciszek Zacny¹⁶, część „Kapicjanów” znalazła się, oprócz archiwum krakowskiego, także w rękach prywatnych. Prawdopodobnie Gloger jako badacz terenów podlaskich przejął te odpisy, które stanowiły dla niego dużą wartość, jednak nie wiadomo ile archiwaliów trafiło do jego zbiorów. Wszak Gloger słynął z przejmowania obcych księgozbiorów. Nie dziwi więc, że wziął w posiadanie także wypisy Kapicy. Obecnie więc należy zbadać historię „Kapicjanów krakowskich”, posługując się historią dziejów krakowskiego zbioru Glogera. Zbiór ten do 1951 r. znajdował się w Muzeum Narodowym w Krakowie, następnie został podzielony między APK (umieszczono w Oddziale na Wawelu) a Bibliotekę Czartoryskich. Zbiór „Kapicjanów” został wstępnie zinwentaryzowany jeszcze w Muzeum Narodowym przez Sławomirę Pełeszową. Kolejne prace rozpoczęły się dopiero w 1988 r., już w APK – wtedy prace inwentarzowe prowadzili Mariusz Machynia i Roman Marcinek¹⁷, a także Sławomir Radoń (od 1986 r.).

4. „Kapicjana” – próba analizy zawartości

Zbiór „Kapicjanów warszawskich” jest różny od wypisów znajdujących się w Krakowie. Na początku zostanie przedstawiona analiza wypisów warszawskich. Prace nad pierwszą inwentaryzacją zbioru w AGAD rozpoczęły się w 1953 roku, a zapoczątkowali je pracownicy: Bogdan Sobol i Hieronim Weiss. Sposób porządkowania przyjęty przez wymienionych pracowników zakładał klasyfikację zbioru systemem kartkowym, według porządku chronologicznego. Każdy dokument, a tym samym karta inwentarzowa, został zaznaczony poprzez wpisanie kolejnej liczby arabskiej na następujących po sobie kartach. Liczby wpisywano na początku każdego nowego dokumentu. Nową numerację rozpoczynano od

---

¹⁶ Były pracownik APK, odpowiedzialny za opracowanie zbioru Z. Glogera, informacja ustna kierownika Oddziału I APKW.

¹⁷ Na efekty pracy tego archiwisty powołuje się Waldemar Wilczewski, przedstawiając roboczy inwentarz „Kapicjanów krakowskich”; zob. tenże, *Zasób tzw. Archiwum Zygmunta Glogera w Oddziale Wawelskim Archiwum Państwowego na Wawelu*, „Białostoczczyzna”, 2:1993, s. 30–33.

kolejnego pudła, w ten sposób, że każde pudło otrzymało oddzielny numer. Na kartach, oprócz kolejnego numeru inwentarzowego, umieszczano także numer pudła, w którym dana karta się znajdowała. Niestety nie uwzględniono dat dziennych, całkowicie je pomijając. W 1954 r. przerwano prace inwentarzowe. Doszedłszy do roku 1690, stwierdzono, że porządek chronologiczny się nie sprawdzi, ponieważ „Kapicjana” obejmowały bardzo szeroki materiał, trudny do uporządkowania w sposób chronologiczny. Wtedy wprowadzono nowy podział wypisów, według układu terytorialnego¹⁸. W każdym z grodów pozostawiono układ chronologiczny – za rok przyjęto konkretną datę wpisu. Po wstępnym zasygnalizowaniu procesu inwentaryzacji cały zasób złożono w siedemdziesięciu ośmiu pudłach. Prace nad zmikrofilmowaniem całych „Kapicjanów” rozpoczęto w 1972 r., przedtem jednak dokonano sprawdzenia datacji. Wtedy okazało się, iż ostatnie pudło (siedemdziesiąte ósme) zawiera nie wpisy o różnorodnej treści – *Varia*, ale że są to wypisy z ksiąg grodzkich mielnickich. Dla tych akt, które zostały odkryte w pudle siedemdziesiątym ósmym zorganizowano pudło numer siedemdziesiąt sześć, przesuając tym samym ogólną numerację. Proces szczegółowej inwentaryzacji, w oparciu o nowy układ, podjęty w latach siedemdziesiątych (w czasie, kiedy kierownikiem AGAD był Józef Płocha) nie został doprowadzony do końca. Nie zostały ukończone prace nad uporządkowaniem wypisów pochodzących z ksiąg brańskich z drugiej poł. XVIII w.

Obecnie w zbiorach AGAD znajduje się pięćdziesiąt sześć pudeł, które zawierają wypisy z ksiąg podlaskich oraz dwadzieścia z ksiąg Mazowsza północno-wschodniego, a ostatnie dwa pudła zawierają różnorodny materiał, oznakowany *Varia*. Cały zasób warszawski mierzy około dziewięć metrów bieżących oraz zawiera ogólną liczbę wypisów szacowaną przez pracowników AGAD na 11 567 oraz dodatkowo 2500 stron, z liczbą kart: 40 812. „Kapicjana warszawskie” sporządzone są przeważnie po łacinie, w mniejszym stopniu po polsku, a także zauważa się wypisy w języku ruskim¹⁹.

Inwentarz, sporządzony przez pracowników archiwum warszawskiego zawiera informacje na temat układu i zawartości „Kapicjanów warszawskich”, tym samym jest podstawowym źródłem, z którego można czerpać niezbędne wiadomości na temat „Kapicjanów”²⁰. Samo zesta-

---

¹⁸ Zob. *Informacje na temat Zbioru Ignacego Kapicy Milewskiego*, oprac. M. Woźniakowa, AGAD 1972.

¹⁹ Zob. AGAD, „Kapicjana”, Goniądz 1770–1791, pudło nr 55, s. 244.

²⁰ Zob. *Inwentarz Zbioru Ignacego Kapicy Milewskiego – Kapicjana*, oprac. M. Woźniakowa, AGAD 1972.

wienie obrazuje, iż zbiór ten to dzieło ogromne, jednocześnie zawierające liczne, bardzo ważne wiadomości. Pierwsze pudło zawiera wypisy z ksiąg podkomorskich, ziemskich i grodzkich bielskich z lat 1588–1635 oraz 1709–1802 i jest to jedyne pudło, którego zawartość stanowią księgi podkomorskie. Księgi podkomorskie ogólnie nie cieszyły się taką popularnością wśród Podlasiaków, jak ziemskie i grodzkie. Być może przyczyną takiego stanu rzeczy była niewielka liczba spraw, które rozpatrywał sąd podkomorski, a tym samym wypracowanie mało licznej spuścizny aktowej. Pudła od numeru 2 do 8 to zbiór wypisów pochodzących z kancelarii ziemskiej i grodzkiej drohickiej, z lat 1519–1791. Brańsk ponumerowano od numeru 9 do 31; pudła te zawierają wypisy z ksiąg sądowych, obejmujących lata 1539–1803. Suraż to pudła 32 i 34 oraz odpisy ksiąg ziemskich z lat 1544–1666. Wypisy z ksiąg sądowych tykocińskich opatrzone zostały numerami od 34 do 41; odpisy te pochodzą z ksiąg sądowych z lat 1614–1804²¹. Pudła nr 42–55 to akta dotyczące Goniądza z lat 1668–1791. Pudła od nr 56 do 61 to wypisy dotyczące Łomży, a pochodzące z lat 1430–1800, w części tej występują wypisy z najstarszych ksiąg sądowych w „Kapicjanach warszawskich” (odnotowuje się tutaj odpis z księgi ziemskiej łomżyńskiej, z 1430 roku). Terenem związanym z Wąsoszą poświęcono pudła 62 i 63; odnajdziemy tutaj wypisy dotyczące lat 1477–1801. Dokumenty związane z Wizną zawierają pudła od 64 do 66, a są tam odpisy z lat 1524–1794. Akta zambrowskie sklasyfikowano w pudłach od 68 do 71; wypisy w nich pochodzą z ksiąg z lat 1433–1798. Po jednym pudle zostało przyznanych dla dokumentów pochodzących z Ostrołęki (1473–1569), Kolna (1476–1612), Ostrowi (1570–1712), Radziłowa (1618–1667) oraz Mielnika (1670–1788). Pudła 77 i 78 zatytułowano *Varia*, a są to informacje na temat m.in. dokumentów dotyczących się rodu Kapicy, wpisy testamentowe, sumariusz dokumentów dóbr trościanickich²².

Inwentarz „Kapicjanów krakowskich” powstał w 1994 r., dzięki systematycznemu opracowywaniu Franciszka Zacnego²³. Omawiany zasób został sklasyfikowany wraz z pozostałymi materiałami, wchodzącymi w skład Zbioru Zygmunta Glogera. ZZG obejmuje bardzo liczne i obszerne materiały źródłowe. ZZG podzielono na trzynaście sklasyfikowa-

²¹ W ten zakres chronologiczny wchodzi wypis z najmłodszej chronologicznie księgi sądowej.

²² Trościanica – dobra w powiecie brzeskim, guberni grodzieńskiej, zob. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...*, t. XII, s. 504.

²³ Zob. *Inwentarz Zbioru Ignacego Kapicy Milewskiego – Kapicjana*, oprac. F. Zacny, APKW 1992–1994.

nych grup. Pierwszą z nich stanowią „Kapicjana”, drugą materiały związane z archiwami prywatnymi, ze szczególnym uwzględnieniem rodów pochodzących z Podlasia. Trzecia część tematyczna to inwentarze nieruchomości: miast i miejscowości (Boćki, Choroszcz, Knyszyn, Waniewo), rezydencji magnackich, wsi, folwarków, starostw (wiskie, tykocińskie), pochodzące nawet z XVI wieku. Czwarta dotyczy inwentarzy ruchomości, są to: rejestry posagów i zastawów, zapisy testamentowe, interczy przedślubne. Kolejna część to dokumenty zarówno o charakterze publicznym: pochodzące z XVI–XIX w. konstytucje sejmowe, lauda sejmikowe, rejestry finansowe i gospodarcze, uniwersały; jak i prywatnym. Natomiast w szóstej znajdziemy dokumenty dotyczące wojskowości, np. rejestry wojskowe, wiadomości dotyczące pospolitego ruszenia, powstań narodowych, fragmenty kancelarii wojskowych. Ciekawymi wydają się także materiały z części siódmej, a dotyczące historii oświaty na terenie Rzeczypospolitej w XVIII i XIX w. Część ósma stanowi zbiór archiwaliów do historii i działalności kościoła katolickiego, głównie na terenach podlaskich i wschodnio-mazowieckich, m.in. erekcje i fundacje kościołów. Dziewiąty element odnosi się do dziejów sądownictwa staropolskiego i porozbiorowego. Części dziesiąta i jedenasta stanowią zbiór korespondencji prywatnej Wincentego Pola, Seweryna Goszczyńskiego, a także materiały pamiętnikarskie o charakterze publicznym. Część dwunasta to ikonografia i kartografia dziewiętnastowieczna, a ostatnia – trzynasta – rękopisy biblioteczne opatrzone pieczęcią „Z księgozbioru Zygmunta Glogera”. Na szczególną uwagę zasługuje zbiór odpisów z ksiąg ziemskich i grodzkich szesnasto-, siedemnasto- i osiemnastowiecznych, ale ekstrakty te nie pokrywają się z „Kapicjanami”²⁴. Są to wypisy pochodzące z Podlasia i Mazowsza, uwierzytelnione pieczęcią i podpisem odpowiednich urzędników. Treść powyższych odpisów można ogólnie scharakteryzować w następujący sposób, występują tutaj: przywileje książęce, sprawy związane z własnością ziemską, akta prawno-majątkowe, sprawy prywatne i inwentarze nieruchomości wiejskich. Powyższe ekstrakty zostały uwierzytelnione przez kancelarię Komisji Edukacji²⁵.

²⁴ Zob. S. Radoń, *Zbiór Zygmunta Glogera w Archiwum Państwowym w Krakowie*, [w:] *Spotkania z Glogerem. Studia i materiały z łomżyńskich sesji i konkursów Glogerowskich 1985–1995*, wybór i opracowanie A. Dobroński, B. Gołębiowski, Łomża 1995, s. 131–132.

²⁵ „Komisje sądowe edukacyjne” były powołane „do rozsądzania wszelkich sporów z powodu rzeczonych dóbr”, zob. *Komisja Edukacyjna*, [w:] Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. III, Warszawa 1900–1903, s. 66. Jednym z sześciu okręgów Komisji Edukacji był okręg mazowiecki.

Inwentarz pochodzący z Krakowa dzieli zasób „Kapicjanów” na sześćdziesiąt sześć jednostek archiwalnych oraz liczy dwa metry bieżące kart. Zawartość tego zespołu stanowią odpisy z ksiąg sądowych podlaskich i mazowieckich, które pochodzą z lat 1416–1799. Ich zasięg terytorialny jest podobny do tego, jaki przedstawia zestawienie „Kapicjanów warszawskich”. Wypisy znajdujące się w Krakowie zgromadzone są w pudłach. Pudło ma formę dużej teczki, w której umieszczone są poszczególne karty wypisów. Każda teczka opatrzona jest odpowiednią sygnaturą, np. ZZG 1, ZZG 2, ... itp. Wypisy te udostępniane są w oryginale. Jednak, jak informują pracownicy APKW, prowadzone są intensywne prace nad digitalizacją tego zasobu i udostępnienia go w internecie. Zestawienie to różni się w pewnym stopniu od klasyfikacji warszawskiej. Wyodrębnione są tutaj przede wszystkim serie ksiąg (relacje, dekrety), z których wypisy zostały wykonane. Na tym polu *Inwentarz krakowski* stanowi znaczne ułatwienie dla poszukiwań naukowych i badawczych, w przypadku „Kapicjanów warszawskich” o rodzaju poszczególnej książki, z której został sporządzony wypis dowiadujemy się po dokładnej analizie konkretnego ekstraktu (najczęściej informuje o tym początkowa formuła wpisu). Pierwsze dwadzieścia dwa pudła (ZZG 1–ZZG 22) są to wypisy kancelaryjne z ksiąg sądowych brańskich (ziemskich i grodzkich), pochodzące z lat 1433–1739, w ten zakres sygnaturowy włączają się również księgi sądowe nadworne²⁶ z lat 1555–1790. Wypisy pochodzące z okolic Brańska zawierają materiał wieczysty (*perpetuorum*), księgi relacji i dekretów grodzkich (ZZG11–ZZG14). Ostatnie pudło dotyczące Brańska zawiera odpisy konstytucji sejmowych z lat 1751–1793. Terenom związanym z Bielskiem poświęcone są trzy teczki – są to wypisy z ksiąg ziemskich, grodzkich oraz konfederackich, pochodzące z lat 1544–1792. Kolejne pudła mieszczą ekstrakty z ksiąg drohickich (ZZG 27–ZZG 36). Wśród nich wyróżnić można księgi grodzkie wieczyste (*perpetuorum*), księgi relacji grodzkich, ziemskie, ziemskie wieczyste, a daty krańcowe tych ksiąg określa się na lata 1490–1749. Wypisy z terenów Goniądza umieszczone zostały w siedmiu teczkach (ZZG 37–ZZG 42) – są to księgi wieczyste, konfederackie, ziemiańskie, grodzkie, pochodzące z lat 1668–1799. Dla Kolna przewidziane jest jedno pudło o sygnaturze ZZG 43, obejmujące lata 1437–1757.

²⁶ Księgi nadworne były wynikiem działalności sądów królewskich, inaczej nazywanych zadwornymi, zob. *Sądy*, [w:] Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, Warszawa 1903, t. IV, s. 208.

Odpisy z ksiąg ziemskich i grodzkich łomżyńskich, spośród których pochodzi odpis z najstarszej księgi w „Kapicjanach krakowskich”, datowane są na lata 1416–1774. Dokumenty sądowe pochodzące z okolic Mielnika datuje się na lata 1553–1721 (ZZG 49–ZZG 50). Księgom ziemskim ostrołęckim poświęcone jest jedno pudło (ZZG 51), podobnie jak grodzkim z Ostrowi (z lat 1590–1644). Księgi ziemskie suraskie, dotyczące urzędników świeckich i duchownych datowane są na lata 1544–1699. Sygnatura ZZG 56 to akta sądowe ziemskie tykocińskie, a trzy następne dotyczą ksiąg ziemskich i grodzkich wąsoskich, które pochodzą z lat 1471–1767, w skład tej części wchodzi także księgi ziemskie i grodzkie, dotyczące urzędników świeckich i duchownych. Podobnie trzy pudła, opatrzone sygnaturami ZZG 60 – ZZG 62, przeznaczone są dla ksiąg grodzkich z okolic Wizny, pochodzących z lat 1536–1750. Zawartość ostatnich czterech teczek stanowią akta sądowe grodzkie zambrowskie, które datuje się na lata 1443–1713. Ogólną liczbę kart, na które składają się wypisy szacuje się na 23 822. Jest to liczba ogromna, jednak o połowę mniejsza, niż ta, którą oszacowano w Warszawie.

„Kapicjana” charakteryzują się różną techniką odpisów, występują tutaj kopie, które doskonale odzwierciedlają oryginalne wpisy kancelaryjne, niektóre stanowią skróconą wersję takiego wpisu, występują też szczegółowe zestawienia spraw dotyczących danej rodziny lub miejscowości²⁷. Większość wypisów uwierzytelniona została pieczęcią kancelaryjną. W przypadku odpisów z ksiąg sądowych, które pochodzą z terenów Brańska, jest to pieczęć Michała Starzyńskiego²⁸; w przypadku pozostałych wpisów są to pieczęcie pruskich kancelarii: łomżyńskiej²⁹, drohiczej³⁰ i zambrowskiej³¹. Jednak, jak wskazuje dokładna analiza „Kapicjanów”, nie wszystkie odpisy zaopatrzone są w pieczęcie i podpisy urzędników. Należy podkreślić, iż wypisy Kapicy zostały wykonane na przełomie XVIII i XIX w., ale dotyczą XV–XIX w., czyli sporządzane były w większości wypadków kilka wieków później, niż najstarsze księgi sądowe podlaskie i mazowieckie. Uwaga ta godna jest podkreślenia,

²⁷ Zob. *Informacje na temat Zbioru Zygmunta Glogera na Wawelu*, oprac. F. Zacny, APKW 1992–1994, s. 4.

²⁸ Michał Hieronim Starzeński (Starzyński) – pisarz grodzki brański, starosta brański w latach 1774–1792, zob. *Urzędnicy podlascy XIV–XVIII: spisy*, pod red. A. Gąsiorowskiego, t. VIII: *Podlasie*, pod red. E. Dubas-Urwanowicz, Kórnik 1994 (dalej cyt.: *Urzędnicy podlascy...*), nr 343. Wypisy zaopatrzone w pieczęcie z herbem Lis, dotyczą spraw związanych z rodziną samego Ignacego Kapicy Milewskiego.

²⁹ „Sigil[lum] Cancell[larii] Reg[ni] Pruth[enorum] In Lomza”.

³⁰ „Sigil[lum] Cancellarii Regni Pruth[enorum] In Drohiczyn”.

³¹ Zob. APKW, „Kapicjana”, Zambrów (grodzkie) 1601–1688, ZZG 64.

gdyż Kapica tworząc wypisy, był regentem brańskiego archiwum (pod koniec XVIII w. znajdującego się pod pruską administracją) i pracował z aktami sądowymi, które bardzo często były w stanie naruszonym lub zniszczonym. Dlatego też prace Kapicy i jego współpracowników były bardzo utrudnione. Ekstrakty archiwisty zaopatrzone są w formuły kancelaryjne. Wypisy te zostały sporządzone zgodnie z zasadą *Extractus sine sigillo et correcta nemini extradendi sunt*. Większość odpisów została sprawdzona przez lektanta, zaopatrzone w pieczęć i dopisek o przeprowadzonej korekcie, np. „legi Olszewski”³² lub „Lectum per Woyno”³³ lub Podbielski³⁴ oraz podpis urzędnika odpowiedzialnego za dokonanie wypisu, np. „Ex actis castrensibus Branscensibus rescriptum Brzozowski”³⁵; „Ex actis castrensibus Visnensibus rescriptum Wądołowski”³⁶. Podczas analizy „Kapicjanów” można dostrzec zmieniające się formuły kancelaryjne, wypisy z najstarszych ksiąg sądowych różnią się początkowym i końcowym zapisem od ekstraktów z akt osiemnastowiecznych.

Sam Ignacy Kapica Milewski w *Korespondencji*³⁷ dołączonej do „Kapicjanów warszawskich” zestawiał wiadomości na temat materiału źródłowego, jaki zawarł w swych odpisach, wyróżniając: *Iuria radicalia; Granities; Divisiones bonorum; Iura perpetuitatis, videlicet donationes; Commutationes; Iura obligatoria, arendatorialia et tenutorialia; Cessiones; Demissiones, transfusiones; Iura advitalitalia, coniugum et reformationes; Onera fundi; Processus generales; Processus particulares; Foundationes et donationes ecclesiarum; Iura populi aut contuberionum et variorum hominum; Testamenta; Privilegia et iura civitatum; Erectiones, foundationes, iura et privilegia ecclesiarum; Privilegia nobilium terrae Lomzensis et Visnesis; Privilegia nobilium terrae Bielscensia; Privilegia nobilitatis terrae ducatus Masoviae et Podlachiae; Granities ducatum Masoviae et Prussiae cum Podlachia; Granities incolarum terrae Bielscensia; Desolationes actorum publicorum; Lauda et instructions terrarium; Litterae regales in publicis negotiis*³⁸.

³² Zob. AGAD, „Kapicjana”, Brańsk 1724–1731, pudło nr 27.

³³ Zob. APKW, „Kapicjana”, Brańsk (ziemskie i grodzkie) 1590–1599, ZZG 2.

³⁴ Podbielski sprawował funkcję archiwisty w archiwum łomżyńskim, zob. APKW, „Kapicjana”, Kolno (ziemskie i grodzkie) 1437–1757, ZZG 43, s. 51.

³⁵ Zob. APKW, „Kapicjana”, Brańsk (ziemskie i grodzkie) 1590–1599, ZZG 2. Krzysztof Brzozowski był pisarzem ziemi bielskiej, zob. *Urzednicy podlascy...*, nr 85.

³⁶ Zob. AGAD, „Kapicjana”, Wizna 1550–1642, pudło nr 66.

³⁷ Korespondencja ta stanowi zasób pudła nr 77, zob. AGAD, „Kapicjana”, Varia, pudło nr 77, s. 27–28.

³⁸ Tamże.

Analizując treść „Kapicjanów”, należy traktować wypisy znajdujące się w Warszawie i Krakowie jako jedną całość, oczywiście pomiędzy tymi dwoma kolekcjami istnieją także znaczne różnice, które uwidaczniają dostępne inwentarze archiwalne. Zbiór krakowski, najczęściej pomijany przez wielu naukowców, zawiera obszerny materiał źródłowy i badawczy, który nie odnosi się tylko do terenów podlaskich czy mazowieckich, ale swoim zasięgiem obejmuje całą Rzeczypospolitą. W posiadaniu Piotra Potockiego znalazła się tylko część wypisów. Gloger – regionalista, ale także badacz przeróżnych terenów, zainteresował się również „Kapicjanami”, które obejmują, podobnie jak większość ksiąg ziemskich i grodzkich różne dziedziny: sądownictwo staropolskie, podatki, finanse, politykę, wojsko, ustawodawstwo dawnej Rzeczypospolitej, prywatne sprawy drobnej szlachty. Trudno jest jednak określić dokładne ramy czasowe powyższych zagadnień, gdyż niektóre wypisy dotyczą wydarzeń wcześniejszych, niż data widniejąca na ekstrakcie. „Kapicjana warszawska” zawierają dwa dodatkowe pudła, oznaczone *Varia*, które są podsumowaniem całych „Kapicjanów” wraz z wyjaśnieniem zasad i historii powstania zbioru. Według Michała Kuleckiego „Kapicjana” to głównie wypisy z ksiąg inskrypcji, relacji oraz dekretów³⁹.

Treść wypisów, posługując się rozważeniami samego Kapicy, a także własną analizą „Kapicjanów” można podzielić na kilka głównych zagadnień, które dotyczą różnych dziedzin. Zawartość tych odpisów pokrywa się z zasobem ksiąg ziemskich, grodzkich i podkomorskich, nadwornych, ziemiańskich oraz konfederackich. Dlatego najważniejszym zagadnieniem, poruszonym w „Kapicjanach” są sprawy związane z własnością majątkową szlachty zagrodowej. Podlasie i Mazowsze charakteryzowało się znacznym rozdrobnieniem własności, dlatego też sądy ziemskie, a następnie grodzkie często rozstrzygały sprawy związane z ustaleniem przynależności własnościowej. Na Podlasiu istniały także zróżnicowane formy posiadania ziemi (np. dzierżawa, zastaw, darowizna), które w dużym stopniu utrudniały prace sądom i kancelariom, stąd „Kapicjana” to w większości sprawy związane z posiadaniem ziemi przez drobną szlachtę. Każde z powyższych zagadnień łączy się z problemem klasyfikacji wpisów⁴⁰, do których pewna część „Kapicjanów” się odnosi. Szerszym

---

³⁹ Zob. M. Kulecki, *Spuścizna aktowa sądów ziemskich i grodzkich województwa podlaskiego – źródło do dziejów tamtejszej szlachty*, [w:] *Drobna szlachta podlaska w XVI–XIX wieku: materiały z sympozjum w Hołnach Mejera (26–27 maja 1989)*, pod red. S. K. Kuczyńskiego, Białystok 1991, s. 147.

⁴⁰ O klasyfikacji wpisów pisał J. Łosowski, *Problemy klasyfikacji wpisów grodzkich*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, 10:1999, s. 27–37; tenże, *Kancelaria grodzka chełm-*

zagadnieniem, w skład którego wchodzi również problemy posiadania ziemi to akta prawno-majątkowe, wśród których należy wyróżnić: dokumenty dotyczące się podziału dóbr, sprawy związane z obrotem pieniężnym, a także prawo spadkowe i stosunki prawno-mażeńskie w okresie staropolskim. Można określić, że powyższe zagadnienie odnoszą się do wypisów z ksiąg inskrypcji. Drugim obszernym zagadnieniem jest dokumentacja administracyjno-gospodarcza: inwentarze nieruchomości (informujące o stosunkach własnościowych), różne formy rejestrów, listy dóbr ziemskich, rozliczenia, raporty składane na piśmie, jak również dokumentacja podatkowa. Trzecia część to akta o charakterze publicznym, występują tutaj w większości wpisy podane tylko do oblaty. Dokumentacja publiczna to uniwersały królewskie, oświadczenia władzy, konstytucje sejmowe, nobilitacje i przywileje królewskie, przywileje dla miast i mieszczan, erekcje i donacje kościelne. Czwarte zagadnienie dotyczy funkcjonowania sądownictwa podlaskiego i mazowieckiego. Oddzielną część stanowią sprawy prywatne, m.in. akta rodzin szlacheckich i magnackich. Inne zagadnienie to dokumentacja kościołów i gmin wyznaniowych, kolejne to sprawy miast i mieszczan z terenów Podlasia i Mazowsza, także szkolnictwa podlaskiego, wszystkie oznaczone dla potrzeb niniejszego tekstu jako *Varia* (materiał różnorodny).

Wartość badawcza i naukowa „Kapicjanów” jest ogromna, a materiał źródłowy się tam znajdujący jest na tyle obszerny, że z pewnością zainteresuje wielu badaczy, nie tylko tych, którzy zajmują się dziejami Podlasia, Mazowsza czy historią polskiego prawa staropolskiego. Jest to doskonały materiał dla prawników, genealogów, językoznawców, socjologów; bogate źródło nazw geograficznych i osobowych. „Kapicjana” dostarczają nam licznych wiadomości na temat struktury administracyjnej i społecznej podlaskiej, mazowieckiej, a także całej Rzeczypospolitej.

Wypisy przez wiele lat stanowiły materiał zastępczy w stosunku do zniszczonych, lub uznanych za takowe, ksiąg sądowych podlaskich i mazowieckich. Do czasu przejścia od Rosji przez stronę polską części akt sądowych podlaskich na drodze rewindykacji w latach sześćdziesiątych XIX w., „Kapicjana” stanowiły pierwszorzędne źródło dla badaczy historii i administracji Podlasia. Jednak po odzyskaniu części ksiąg w latach sześćdziesiątych, a nawet po odnalezieniu się reszty z owej partii

---

ska od XV do XVIII wieku, Lublin 2004; oraz J. Bielecka, *Organizacja i działalność kancelarii ziemskich i grodzkich wielkopolskich XIV–XVIII wieku*, „Archeion”, 22:1954, s. 129–155.

akt ewakuowanych z Wilna w 1915 r. w Mińsku na Białorusi, wartość dzieła archiwisty brańskiego wcale się nie umniejszyła. Nawet współcześnie wypisy są wielce przydatne dla prowadzenia prac naukowych. Ich wartość zauważono już w drugiej połowie XIX w., kiedy wykorzystywano je przy legitymacjach szlachectwa. Dzięki tym ekstraktom w procesie legitymacji szlachta podlaska i mazowiecka mogła dochodzić prawdziwości swych korzeni. Interesującym wydaje się pogląd Eugeniusza Barwińskiego, według którego Adolf Pawiński miał posłużyć się „Kapicjanami” w pracy poświęconej dziejom Mazowsza w XVI wieku⁴¹.

Należy zauważyć, że wypisy dotyczą głównie drobnej szlachty zamieszkującej tereny Podlasia i Mazowsza i nikt przed archiwistą brańskim nie poświęcił tyle uwagi właśnie tej warstwie społecznej i nie zainteresował się nią w takim stopniu; uczynił to dopiero znacznie później Zygmunt Gloger. Z tego względu odpisy Kapicy stanowią wartość wyjątkową. „Kapicjana” to także zestawienia najstarszych ksiąg sądowych; stąd możemy czerpać informacje o początkach formowania się sądownictwa szlacheckiego na Podlasiu. Godne podkreślenia jest także to, że wypisy powstawały w bardzo trudnych warunkach politycznych, Kapica borykał się również z licznymi problemami finansowymi.

Jednym z głównych sposobów wykorzystania „Kapicjanów” są *Iura Mazoviae Terrestria. Pomniki dawnego prawa mazowieckiego ziemskiego*⁴². Na wypisach Ignacego Kapicy Milewskiego oparł Władysław Semkowicz publikację *Wywody szlachectwa w Polsce XIV–XVII w. (dodatek II)*⁴³. „Kapicjana” będące znakomitym materiałem do dowodzenia szlachectwa, posłużyły autorowi na sporządzenie obszernego zestawienia dokumentów i akt potwierdzających posiadanie szlachectwa.

„Kapicjana” to również znakomity materiał źródłowy, mogący posłużyć do badań i sporządzania zestawień urzędników podlaskich, sprawujących swe funkcje na Podlasiu od XV do nawet XIX wieku. Na „Kapicjanach” i *Herbarzu* oparli autorzy zestawienia *Urzędnicy podlascy XIV–XVIII wieku: spisy*, pod red. A. Gąsiorowskiego, w szczególności tomu VIII, zatytułowanego *Podlasie*, pod red. E. Dubas–Urwanowicz. Autorzy posłużyli się w tym opracowaniu zarówno „Kapicjanami warszawskimi”, jak i „krakowskimi”.

---

⁴¹ Zob. E. Barwiński, *Zbiory p. Zygmunta Glogera w Jezewie (gub. łomżyńska)*, „Kwartalnik Historyczny”, 27:1904, s. 684.

⁴² Zob. *Iura Mazoviae Terrestria. Pomniki dawnego prawa mazowieckiego ziemskiego*, t. I–III, oprac. J. Sawicki, Warszawa 1972–1974.

⁴³ Zob. W. Semkowicz, *Wywody szlachectwa w Polsce XIV–XVII w.*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, 3:1911–1912, s. 232–271.

Odpisy archiwisty brańskiego odwołują się głównie do Podlasia i Mazowsza, ale jednak ich wartość należy oceniać w skali ogólnopolskiej. Archiwista ten dostarczył nam wielu informacji, które nie mogłyby być nigdy poznane bez jego ekstraktów. Wypisy Kapicy, zachowane prawie w całości, są obecnie zbiorem kompletnym, chociaż podzielonym.

Zbiór „Kapicjana” ze względu na obszerność materiału źródłowego wymaga dalszych badań i dokładniejszej analizy.

Summary

The „Kapicjana” Collection of Ignacy Kapica-Milewski

Ignacy Kapica Milewski (1763–1817) was a heraldic expert and archivist active in Brańsk, a minor township in north-eastern Poland. During the seventeen-eighties he started copying selected documents from the archival record-books of the noble courts pertaining to the regions of Podlachia (Podlasie) and north-eastern Mazovia (Mazowsze). In the face of the possibility of destruction or removal of the original acts, Kapica wanted to preserve as much heraldic material as possible. These fears were shared by Franciszek Piotr Potocki (1754–1829), a wealthy landowner and dignitary, who financed Kapica's works. Over the following years they created a vast collection of extracts, known as the 'Kapicjana Collection' or simply the 'Kapicjana'. Following the deaths of both Kapica and Potocki, the collection was partially owned by the famous ethnologist Zygmunt Gloger. After a complicated history, this collection is now divided between the Central Archives of Historical Records in Warsaw, and the State Archive in Cracow.

Today, the 'Kapicjana' encompass circa 20 000 extracts, which are organized in accordance with their territorial origin. In spite of the fact that the collection is divided, it should be treated as a unity. In most cases the extracts are related to the petty nobles residing in the north-eastern part of Masovia and in Podlachia, their legal status and their possessions. The collection is therefore of inestimable value to all kinds of regional studies, but, its completeness renders it exceptional for model case studies, the results of which can be of important comparative value for the whole of early-modern Poland.